

BX1749

T. 6

v. 1
1765-66

D. THOMAS
AQUINATIS
DOCTORIS ANGELICI
ORDINIS PRÆDicatorum
OPERA

JUXTA EDITIONEM VENETAM MDCCIV.
AD PRIMUM EXEMPLUM COMPARATA

Edigio prima Mantiensis, & quam pluribus aliis reprobata
RECEdit

F. JOANN. FRANC. BERNARDI MARIE DE ROUBIS
OPUS

TOMUS PRIMUS
CONTINENS SUMMAM THEOLOGICAM PRIMUM PARTEM

SUPERIORUM PER M
MATRITI: MDCCXXV

FONDO EMETERIO
VALVERDE Y TELLEZ
Ex Typographia, Titine ELIASI S. 1765

ADMONTIO PRÆVIA

IV

FR. JOANN. FRANC. BERNARDI MARIE
DE RUBEIS,
ORDINIS PRÆDicatorum,
ADMONTIO PRÆVIA

De Summa Theologica, genuino certissimoque Sancti Thomæ Aquinatis Opere, adversus Joannem Launojum, & Petrum de Alva, & Astorga: deque Supplemento Tertiæ Partis: ac etiam tempore, quo idem Opus elucubravit Aquinas: ejusque versione Græca, Armenica, aliisque.

CAPUT PRIMUM.

Imperita Joannis Launoji censura. Natalis Alexandri, & Jacobi Echaridi apologetica scripta. Aquinati Summam Theologiæ adjudicant Ptolomeus de Luca, & Bartholomeus Logotheta, Protonotarius Regni Siciliae.

PRæstantissimum *Theologica Summa* Opus, quod Angelico Præceptoris maxime apud omnes Christiani orbis Academiis, omnesque Sacræ Theologiae additos Viros, auctoritatem conciliavit, velut, dubium factum (quis crederet?) habuerunt nonnulli, plagioque manifesto ex parte floratum ex aliorum lucubrationibus putarunt alii. Joannes Launojus; Sacræ Facultatis Parisiensis Magister, Socius Navarricus, Opusculum *Parisis* edidit anno 1675. Inscriptum, *Veneranda Romane Ecclesie circa Simoniam traditio*, apud Viduam Edmundi Martini in 8. ubi cap. LVII. in observatione octava sententiam, ac verba Divi Thomæ allegaturus: *Beatus Thomas*, inquit, *vel alius qui sub illius nomine*. Tum mentem suam, criticumque judicium prodit: *Porro autem*, inquit, *dixi (Beatus Thomas, vel alius quis sub ejus nomine:)* quia ut id dicerem, effecit Clemens Papa VI. in *Sermone*, quem de Beato Thoma recens numero *Calitum adscripto* habuit. Petrus Rogerius, (Postea Clemens VI. electus Avenione die 7. Maji anni 1342. eodemque anno redimitus corona in ædibus sacris Fratrum Prædicatorum Avenionensium die 19. ejusdem Maii) in ipsa solemnibus Sacræ apotheosis die sermonem habuit de laudibus Beati Thomæ, coram Joanne XXI. dicto XXII. anno 1323. mense Julio. Incipit hic Sermo, *Vir Dei es tu, &c.* quo & nos hætenus usi sumus, genuina Aquinatis Opera recensentes, ac vindicantes in Superioribus Dissertationibus.

Eo in *Sermone Summam Theologicam Tripartitam* à Rogerio prætermissam existimavit Launojus: indeque argumenta promit, quæ sequuntur, ut Opus illud in dubium revocet. 1., Quomodo, inquit, opus tam grande, si Beati Thomæ foetus est, fugere potuit Clementis diligentiam, qui sibi sumpsit. Doctorem Sanctum

000040

„ tum à librorum, quos edidit, multitudine laudare? Quomodo tam insignis
 „ opus prætermisisset, qui tot minuta opuscula recenser? 2. Deinde Clemens Parisi-
 „ scensis erat Theologus, Beato Thomæ ætate suppar, & forsan natus antequam
 „ Thomas de vitâ decederet: & eam ob causam facile nosse potuit, quæ Thomæ
 „ opera conscripserat, & cum primis *Summam tripartitam*, quæ ab eo sub extremo
 „ vitæ tempore edita fuisset. 3. Tum credibile non est, Clementem usque adeo
 „ accuratum librorum Thomæ texuisse catalogum inconsultis Dominicânis, à qui-
 „ bus quin adjutus fuerit vix dubitari potest. Omississent ne *Summam*, si hæc inter
 „ Opera illius tunc extitisset? 4. Postremo non memini legere me, fuisse, qui tunc
 „ Clementem de imperfecto librorum Thomæ catalogo accusaverit. Accusatus esset
 „ sine dubio, quia intoleranda fuisset Clementis negligentia. 5. Non me latet, in
 „ Præfatione librorum Durandi super Sententias, *Summa* mentionem fieri, eamque
 „ citari. Sed non me quoque latet, Durandi in *Sententias* esse scripta duo, quæ
 „ extant in Bibliotheca Cœnobii Sancti Victoris ad Lutetiam. In Scripto priori nul-
 „ la est præfatio: in posteriori est præfatio, quæ alterius esse potest, quam Du-
 „ randi: cum ex illis; tum ex eo quoque, quod in illis Scriptis *Summa* nomina-
 „ tim meminerit nusquam, etiam si Thomæ placita passim refellat. Deinde si Du-
 „ randi esset, diceretur verisimiliter, unum vel plures fuisse, qui statim atque
 „ Thomas in Sanctorum numerum relatus est, *Summam* ex variis Beati Thomæ
 „ commentariis jam confecerant, cum Durandus præfationem posteriori Scripto
 „ adtexuit: Durandus vero relationi Thomæ in Sanctorum numerum annis X.
 „ supervixit. “

Ex silentio, quod Petrum Rogerium; postea Clementem VI. tenuisse putat,
 colligit Launojus, *Theologicam Summam*, quæ Sancto Thomæ attribuitur, non-
 dum anni 1323. mense Julio, quo laudatum Rogerius habuit sermonem, prodiiisse
 in lucem: conjectatque vir, ingenio suo genioque indulgens, intra decennium
 fortasse, quod Sancti Doctoris apothéosim sequutum est, opus illud ab uno vel
 pluribus confodalis ex variis ab eodem elucubratis commentariis congestum,
 consarcinatamque fuisse. Addit vero oblationem, pro Germano Thomæ foetu ha-
 biturum se *Tripartitam Summam*, si vetustior Clemente VI. & ante ann. 1323. af-
 feratur Scriptor, qui operum Thomæ catalogum texens, *Summam* ei adscripserit:
Ceterum, inquit, si vetustior Clemente Scriptor operum Thomæ catalogum com-
 posuit, eique *Summam* indidit, illi potius, quam Clementi assentiar.

II. Id ultro offerenti Launojo satis ut faceret, sibi munus adsumpsit Natalis
 Alexander, anno 1675. mense Junio, novus tunc renunciatus Parisiensis Doctor,
 edito Opusculo, quod inscribitur: *Summa Sancti Thomæ vindicata, & eidem An-
 gelico Doctori asserta, contra præposteram Joannis Launioji Parisiensis Theologi dubita-
 tionem: item contra Launojanas circa Simoniam observationes animadversio*: Parisiis,
 typis Andreae Gramoisij 1675. in 8. Omnium plausu exceptæ Doctissimi Viri vin-
 dicæ fuerunt. Auctori Dissertationis *Launojana*, quæ Tomo IV. operum Launoji
 habetur, refert Parte III. *Responsionem* ipsius Launoji ad Alexandri opusculum ad
 calcem pene perductam fuisse, & prelo committi ceptam, cum repente morbo correptus
 ille, vitæ mortali migravit die 10. Martii 1678. An hæc responsio partem dumtaxat
 illam Opusculi ab Alexandro concinnati impeteret, in qua *Annatas*, ut vocant,
 labæ Simonie purgandas Vir doctus susceperat; an alteram etiam partem, quæ
Summam Theologicam Aquinati vindicabat, non constat. Opusculi sui exemplaria à
 longo tempore distracta cum essent, pretium operæ existimavit clarissimus Auctor,
 illud ipsum in novam formam redactum, emendatum, nobis etiam auctum observatio-
 nibus, selectis dissertationibus in Historiam Ecclesiasticam XIII. sæculi, quo floruit
 Thomas, & quartidecimi, quo in Sanctorum cæterum relatus est, inserere, ut ad pos-
 teros facilius transmitteretur. Proderunt Dissertationes illæ Parisiis, typis Antonii
 Dezallier anno 1684. & 1687. in 8. 1699. & 1714. in fol. itemque postea in Ita-
 lia Venetiis, & Luca, eadem forma.

Novam solidissimam, omnibusque numeris absolutam molitus est apologiam

Jacobus Echardus, quam inscripsit, *Sancti Thomæ Summa suo Auctori vindicata*.
 Parisiis prodit opus anno 1708. in 8. apud Jo. Baptistam Deslepine. Launoji dubia
 vocat ad examen Sectione 111. §. 1. eademque luculentissimis argumentis depellit.
 Hanc egregii Operis partem, novis documentis auctam, inseruit Auctor Tomo pri-
 mo Scriptorum Ordinis Prædicatorum, qui Parisiis typis J. B. Christophori Bal-
 lard, & Nicolai Simart lucem vidit anno 1718. in Elogio Sancti Thomæ: Tam am-
 pla vero restium Clemente VI. antiquiorum fide, & auctoritate rem pertractat Ale-
 xander: tot alia plura peremptoria monumenta, ex vetustis Auctoribus, & Mantis-
 criptis codicibus desumpta, addidit Echardus, ac omnia peragit diligentissima
 crisi; ut sententiam dubio profus omni *pro oblata* mutaret, ejuraretque pollicita-
 tionem Launojus.

Muneris etiam mei ratio postulat, ut ejusdem Doctoris Parisiensis dubia & ego
 pro vitili discutiam: eademque probatissimis testibus, & argumentis validissimis
 elidam. Si nova profere non liceat, dabo vetera meliore fortasse collocata ordine,
 novisque animadversionibus illustrata, ac munita. Illud vero mihi probandum ad-
 sumo, *Theologicam Summam*, velut opus germanissimum Aquinatis, tum decen-
 nio illo, quod sacram ejus apothéosim anno 1323. peractam sequutum est, lauda-
 tam celebratamque fuisse: tum etiam longe ante sermonem à Petro Rogerio in ip-
 sis canonizationis solemnibus habitum, eidem Thomæ abs Scriptoribus, synchronis
 supparibusque tributam, & in codicibus ætate illa manu exaratis nomine ejus
 inscriptam.

III. Primus adest luculentissimus testis, Ptolomæus Lucensis. Divo Thomæ
 mortalem vitam agenti familiarissimus ipse fuit: testaturque Libro XXIII. Hist. Ec-
 cles. capite VIII. ubi refert Aquinatis obitum, *suam sape confessionem se audivisse*.
 & cum ipso multo tempore conversatum esse familiari ministerio. Probatiorem testem
 vel ipse Launojus non exoptavit. Ad ipsam Ecclesiasticam Historiam libris 24. com-
 prehenfam quod attinet; perduxit eam Auctor vel ad annum 1295. ad ipsam usque
 Bonifacii VIII. Summi Pontificis electionem, vel ut summum ad annum 1313. Plu-
 rimum Codicum manu exaratorum fide, priorem de fine Historiæ ab Ptolomæo nos-
 tro adornatæ sententiam confirmat Jacobus Echardus: alteramque præferre videtur
 Ludovicus Antonius Muratorius in amplissima Scriptorum Italiae collectione Tomo
 XI. fide adhibita Codicis Patavini optimæ notæ. Hinc vero, quæ in aliquibus Mss.
 additamenta occurrunt ad annum 1336. vel 1342. auctorem non habent Ptolomæum.
 Utur sese res habeat: Chronicon adest, quod ante Aquinatis apothéosim,
 habitumque à Petro Rogerio sermonem concinnatum fuit. Anno denum circiter
 1322. vitæ illum migrasse, Echardus conjectat: adhuc ipsum egisse vitam anno
 1325. ex monumentis Ecclesiæ Torcellanæ, cui præfuit Episcopus, satis patefac-
 tum legitur in ejusdem Ecclesiæ Tabulis apud Ughellum in Italia Sacra Tomo V.
 Venetæ editionis anni 1720. Sed ipsum jam anno 1327. vitæ functum, colligitur ex
 successione Bartholomæi de Piscialis, quam refert Ughellus ad annum 1328. quo
 anno, ait, die 28. mense Februarii Sacro Collegio solvit subsidium: nimirum intra
 decennium, quod apothéosim Thomæ sequutum est.

Probatissimi testis, omni majoris exceptione, jam accipe testimonium, quod
 ipse perhibet Libro XXII. Historiæ capite XXXIX. „ Hujus (Pontificis Clemen-
 „ anni 1268) tempore, dictus Doctor scripsit *Summam*, quam in tres partes divisit:
 „ videlicet *Naturalem*, quia ibi definitur de naturis rerum, & primo de Divina ef-
 „ sentia, & secundo de rebus creatis. *Secundam partem* vocat *Monalem*, quam di-
 „ vinit in duo Volumina. Unum volumen accepit in universalibus materiis, quæ *Prî-
 „ ma Secunda* vocatur respectu Philosophiæ (al. Scientiæ) Moralis. Alia vero pars
 „ principales materias continet omnium virtutum & vitiorum, tota fundata, & or-
 „ nata Philosophorum dictis, & rationibus, ac Doctorum sacrorum auctoritatibus,
 „ quam *Secundam Secunda* respectu ejusdem materiæ appellamus. *Tertia* autem pars
 „ *Summa*, quæ est *quartum Volumen*, Sacramentalis vocatur, quia in ea de Sacra-
 „ men-

„mentis agitur, & Incarnatione Verbi: & *ultima pars* dicitur quia ultimo facta, sive quia finis est altarum. “Launoji votis cumulatifime factum satis. Synchronus nempe testis, Clemente VI. antiquior, Aquinati ad iudicium *Summam Theologicam*, et eamque *Tripartitam*, ac secundam partem eius in volumina duo distributam, quorum alterum *Prima Secunda*, alterumque *Secunda Secunda* jam tum appellabatur, postrema vitæ Thomæ periodo elucubraturam.

Sequitur Bartholomæus de Capua, Logotheta & Protonotarius Regni Siciliae, in Processu Canonizationis *testis citatus, & juratus*, qui de vita, & moribus, ac Scriptis Divi Thomæ testimonium perhibuit anno 1319. die 8. Augusti: quatuor scilicet ferme annis ante Sermonem, quem habuit Rogerius, postea Clemens VI. in solemnibus apothecosis. Lati testimonii fragmentum vulgavit Baluzius, quod in ejusdem Processus capite nono desideratur apud Bollandianos num. 84. linea 20. post illa verba, *quem dixerat ipse Dei electus*. Opera Divi Thomæ eo in loco recensentur, ac inter alia *Tres partes Summæ*. Rursum Fragmenti initio hæc habentur luculentissima: „Item dixit dictus testis, quod cum ipse legisset aliquibus annis in scriptis dicti Fratris Thomæ, occurrit sibi quadam vice memoria, se legisse in eis: quod *consuetudo populi Christiani pro lege servanda est*. Et dum hæc verba, idem testis studiose perquireret per plures dies, cum essent sibi opportuna, nullo modo potuit illa invenire. Finaliter tamen idem testis genu flexit, & rogavit dictum Fratrem Thomam, quod revaleret sibi. Qui statim aperto libro *Secundæ partis Secundæ*, sine revolutione chartarum invenit ipsa verba in Tractatu de *Jejunio*. Articulum quartum centesimæ quadragessimæ Quæstionis indicat Logotheta, ubi hæc habentur ad 3. *In Jejunio autem Quadragesimali interdicitur universa liter et ubi ova, & lacticia: circa quorum abstinentiam in aliis jejniis diverse consuetudines existunt apud diversos, quas quisque observare debet secundum morem eorum, inter quos conversatur. Unde Hieronymus dicit, de jejniis loquens: Unaquaque Provincia abundet in suo sensu, & præcepta majorum leges Apostolicas arbitretur*: in Epistola ad Lucinum num. 6. Splendide ergo constat, ante annum 1319. laudatam, vulgatamque fuisse *Theologicam Summam* Divi Thomæ, *tres in partes* tributam: ac *Secundæ partis* volumen alterum appellari consuevisse *Secundam Secundam*.

In eodem Processu capite num. 79. sic ipse fari inducitur Logotheta: „Quod cum dictus Frater Thomas celebraret Missam in dicta Capella Sancti Nicolai Neapoli, fuit mira mutatione commotus; & post ipsam Missam non scripsit neque dictavit aliquid, imo suspendit organa inscriptionis in *Tertia parte Summæ* in Tractatu de *Penitentia*. “Dissertissime commemoratam habes, & ipsam Theologicæ Summæ *tertiam partem*, veluti opus cuique notum vulgatumque, ante Sacram Canonizationem Divi Autoris, habitumque sermonem à Rogero. Id vero sibi à Fratre Joanne de Judice relatum; Logotheta testatur, *Anagnina in loco Fratrum Prædicatorum. paulo antequam Dominus Papa Bonifacius (VIII.) caperetur*. Captum Anagninæ Summum Pontificem Historiæ producit, anno 1303. intempesta nocte Sabbari ante VII. idus Septembris: unde eodem anno 1303. manibus omnium *Summa* Divi Thomæ *tripartita* terebatur. Sed idem Logotheta denique testatur, rem hæc Joanni de Judice narratam fuisse à Fratre Reginaldo de Piperno, socio Aquinatis fidei, ejusque archanorum omnium conficio. Mortali fata sanctum Reginaldum inter annum 1280. & annum 1300. adnotat Echardus in ejus Elogio: unde merito colligat quisque, pro indubio Thomæ foetu ante annum 1300. habitam fuisse *Tripartitam Theologia Summam*. Splendidius exoptari non potest rei testimonium, quia de agimus: fide dignissimum omni, si spectetur vel ab uno Logotheta latum: eoque magis luculentum probatumque, utpote Joannis de Judici, & Reginaldi Præveneratis auctoritate manum.

De Germano eodem Sancti Thomæ factu testimonium perhibent Nicolaus Tribetus, & Guillelmus de Tocco. Perperam in dubium vocat Antonius Pagius, laudatum Guillelmum vulgatam scripsisse Aquinatis vitam.

I Nicolaus Trivetus, rei qua de agimus, testis accedit tertius. Chronicon Regum Angliæ à Dacherio in lucem editum perduxit ad annum usque 1307. vitamque suam egit ad annum 1328. teste Baleo, quem excipiunt Pitfeus & Caveus apud Echardum: unde lucis usura fruebatur intra decennium à Launojo præstitutum, & ante illud conscripsisse Chronicon dicens est. Ad annum 1274. de Thoma Aquinate agit: ipsumque cum vocet *Venerabilem Doctorem Fratrem Thomam de Aquino* satis indicat, hæc à se Chronici partem elucbratam ante sacram ejusdem Canonizationem. Neque hominis, utpote Angli, respuanda fides: cum enim in *Studio Parisiensi*, ut ipse testatur in Chronici prologo, diturnam traxerit *moram*, litteras Theologicas accepturus, addiscere perquam facile potuit ibidem gesta Thomæ, compositosque ab eo libros. Testis ergo probatissimi, contra quem exceptione intercedi nulla potest, accipe verba loco citato: *Item* (scripsit) *Summam Theologia*: quam in *tres partes* divisit: & *Secundam in duas partes*.

Quartum locum tener Guillelmus de Tocco. Testem scilicet advoco, præcipuum Canonizationis Divi Thomæ promotorem, Scriptoremque Vitæ ejus, anno 1323. adhuc inter vivos agentem, his demum, quas postulat Launojus, conditionibus munum ornamentumque. Quinimo synchronus Thomæ fuit, quem *vidit scribentem*, ut in Processu apud Bollandianos capite VII. num. 58. testatur ipse; & *audiit predicantem & legentem*. Opera ejus, quæ noverat, capite IV. Vitæ recenset, & ait: „Præter opus, quod fecit super quatuor libros Sententiarum *Summam* fecit quam distinxit libris, materias quatuor librorum aliter ordinans: quam cum pluribus Articulis amplificavit subtilioribus rationibus, ipsas determinans Sanctorum auctoritatibus.“

II. Dubium ingerit Antonius Pagius num istam, quam Bollandi Continuatores vitam Aquinatis ediderunt, confecerit Guillelmus de Tocco? Ad annum 1190. num. 10. sic habet: „Juvabit hic obiter observare, dubitandi locum esse, an Guillelmus istius vitæ Scriptor fuerit; cum id tantum meris conjecturis adstruatur: constatque ex ea, ipsum anno 1319. collaborasse, ut fieret processus Canonizationis Doctoris Angelici, quæ postea anno 1323. peracta fuit. Nam eo tempore Doctor subtilis scholam suam habebat, sicut Doctor Angelicus: & tamen ea vita num. 17. legitur: *Est omnibus manifestum, quod in toto mundo inter fideles catholicos, in Philosophia, & Theologia, in omnibus Scholis nihil aliud legitur, quam quod de ejus Scriptis hauritur: quamvis multi alii Magistri ejus stylum scribendi, quo potuerunt studio, imitantes, quasi ex ejus (S. Thomæ) scriptis clavam habentes scientiæ, ingressi sunt divinarum secretarum cellaria: & multa volumina scripserunt suum exercitantes studium supra positum dicti Doctoris fundamentum: divina dispensatione mirabiliter permittente, ut quicumque ab hujus Doctoris Scriptura volumet divertere, contingat eos aut in fide, aut moribus aberrare. Quod vere dici non potuit à Guillelmo de Tocco; cum anno 1320. Schola Scotitarum jam vigeret, ut manifeste ostendit Codex Manuscriptus Francisci Mayronis, Joannis Scoti discipuli, in primum librum Sententiarum, qui assertatur in Bibliotheca Conventus nostri Celenæ, manuscriptis diviti, à me alias lectus. In illius enim Codicis sine legitur: *Explicit lectura super primum Sententiarum Fratris Francisci Mayronis de Provincia Ordinis Fratrum Minorum, reportata sub eo Parisi anno Domini millesimo trecentesimo vigesimo. . . Quare cum Mayronius tam in illo codice, quam in aliis omnibus libris Theologicis in lucem editis, doctrinam Scoti propugnaverit, liquet Scholam Scotitarum jam ab eo saltem anno floruisse. Pergit n. 11. præfatio tempore Scholam Scotitarum jam institutam ostendere: S. Th. Oper. Tom. I.**

Ex quibus, inquit, necessario sequitur, aut Guillelmum de Tocco non edidisse vitam S. Thomæ ipsi adscriptam, aut eum non vere scripsisse, quæ superius ex eodem desumpta sunt.

Mera & inanî conjectura dubitare mihi Pagius videtur de vero vitæ Aquinatis parente: quem non *meris conjecturis*, sed solidis rationibus, Guillelmum de Tocco habuerunt Bibliographi. Unum proculdubio, eundemque fuisse Vitæ auctorem, & promotorem Canonizationis, verba declarant, quæ num. 29. habentur: *De hujus Doctoris puritate mirabili, & inviolata, ac modernis temporibus inaudita, facta est revelatio cuidam Fratri devoto dicti Sancti, de quo inferius dicitur. . . cum cogitasset ejus historiam texere, & de quibus posset ipsum virtutibus commendare. Qui cum prosequitur prædicti Doctoris Canonizationem, rediret ad Curiam, & esset in portu Asturii, &c.* Quo loco eidem ipse est, qui Canonizationis negotium agebat, cogitabatque Aquinatis vitam texere. Imo illam eodem tempore jam elucubratam servabat. Eo quippe in portu intolerabili tempestate detentus dum apparentem sibi Divum adloqueretur: *Magister, inquit, ego scripsi totam historiam tuam: unum tamen mirabile est, de quo dicas mihi: si est ut scripsi planius veritatem.* Hæc acciderunt, cum ipse redideret ad Curiam, negotium scilicet Apotheosis prosequitur, ulterioremque postulatur miraculorum perquisitionem, quæ demum novis curis ut perageretur, jusit Pontifex datus Litteris Apostolicis, *Avenionis Kal. Junii, Pontificatus anno V. Christi 1321.* Mutilum Diploma refert Raynaldus ad eundem annum num. 46. unde tempus denique constat, quo Vitam Aquinatis jam ille composuerat, qui Canonizationem ejus promovet.

Quinam ille fuerit, loca duo invicem collata splendidissime patefaciunt. Quæ sequuntur, affero primum verba ex capite XIII. vitæ, de qua agimus, num. 80. *Ad gloriam etiam dicti Sancti scribenda sunt miracula, quæ in prosecutione Canonizationis ejus divinitus contigerunt Fratribus, quibus commissa fuit inquisitio de miraculis à Deo meritis ejus factis. . . cum dicti Fratres in quadam galea Provincialium plurimis onerata, de Neapoli versus Romanam Curiam navigarent. . . cum ad montem Argentarium ventus galeam impelleret, &c.* Fratres adfunt, quibus de ulteriori miraculorum inquisitione commissum fuerat: quive maris iter fuerant agresi: ut ad Romanam Curiam apud Avenionem proficiscerentur. Rem hanc pariter scripto reliquit Bernardus Guidonis in ea, quam ipse Vitam Aquinatis elucubravit: Fratresque prædictos proprio nomine appellat. Verba accipe, quæ habentur Parte III. cap. 99. apud Bollandi Continuatores: *Cum Frater Guillelmus de Tocco Ordinis Prædicatorum, Prior Conventus Beneventani, cum socio suo Fratre Roberto Leclere, venerit per mare ad Romanam Curiam apud Avenionem, inventariis factis de miraculis Sancti Thomæ, de cujus Canonizatione tunc temporis tractabatur: accidit, ut ipsis intrantibus quadam nocte. . . tempestate gravissima excitata in mari, galea, in qua cum aliis navigabat, ad montem Argentarium violentia ventorum nimia impelleretur, &c.*

Utrumque modo confertas locum, comperitque fiet, illum eundem, qui & Canonizationis Thomæ negotium præcipue urgebat, & Vitam ejus scripserat, Bernardi Guidonis fide, & testimonio, fuisse Guillelmum de Tocco. Nomen scilicet suum, quem ipse præ modestia ubique reticuit, Bernardus Guidonis patefacit; ut meritissimus illius vitæ auctor innotesceret.

Quidni vero laudatus Guillelmus, qui anno 1321. ut adnotavimus, vitam Aquinatis jam elucubraverat, scribere poterit: *in toto mundo inter fideles Catholicos in Philosophia, & Theologia in omnibus Scholis nihil aliud legi, quam quod de ejus scriptis hauriretur?* Ipse Pagius loco citato num. XI. ultro fatetur: *certum videri, doctrinam Doctoris Angelici ante annum 1300. communiter à Professoribus lectam fuisse.* Ad subdit tamen ille: *postquam anno 1304. Joannes Scotus lauream Doctoratus Parisiis accepit, quam plurimos doctrinam ejus professos esse: tandemque, ut quam tardissime, ante annum 1320. Theologiam, & Philosophiam in duas Scholas divisissimam fuisse.* Res ita se habeat. Quidni vero scribere Guillelmus de Tocco poterit debueritque, doctrinam Aquinatis communiter à Doctoribus traditam in Scholis visse, eo quidem tempore, quo vix emerferat Scoti Schola? Satis hæc sunt superque

que, & levî motum conjectura Pagium vocasse in dubium vitæ Aquinatis auctorem, constat.

CAPUT III. *Testes accedunt Nicolaus de Freaville S. R. E. Cardinalis, & Joannes de Friburgo. Alii etiam confodales. Itemque exteri, Galienus de Orto, Guillelmus de la Mare, S. Ludovicus Episcopus Tolosanus. Codicis denique MSS. in Bibliotheca Rotomagensis.*

Ad alios cumulandos testes redit oratio, qui intra decennium, quod apotheosim Thomæ sequurum est, & ante ipsam apotheosim, *Theologiam Summam* pro germano habuerunt ejusdem Aquinatis foetu. Quintum numero Nicolaum de Freaville, Conventus Rotomagensis alumnum, anno circiter 1296. à sacris Philippî Pulchri Regis Francorum confessionibus adscitum, ad purpuram petitione ejusdem Regis anno 1305. evedtum, vitæque mortali functum anno 1324. die 14. Februarii. Ornatisimum testem non respuat Launojus. Ultima voluntatis ejus Tabulas vulgavit Baluzius Tomo II. Papatum Avenionensium pag. 410. scriptas, confectasque anno *Nativitatis Domini M. CCC. XXXI. Indictione III. die XVI. Mensis Februarii.* Hæc in illis verba leguntur: *Item declaramus, quod libri, videlicet Biblia, Summa Decretalium in duobus voluminibus, Summa contra Gentiles, & Secunda Secunda, quos habemus ante quam essemus facti Cardinalis, fuerunt dicti Conventus Ordinis Prædicatorum Rotomagensium. Opinacionem Laurentii eventit tam insigne testimonium. Putabat morosissimus censor, Summam Theologiam ejusque partes confarcinatasque fuisse à confodalibus Dominicanis, ante decennium; quod apotheosim Thomæ exceptit ex variis Beati Thomæ Commentariis. At Secunda Secunda, Summa illius egregiam partem; ante annum 1305, jam possidebat Conventus Rotomagensis: ab eo anno commodatam habuit Nicolaus de Freaville, cum sacram purpuram indutus esset: eandemque restituit demum anno 1321. integro fere biennio ante Canonizationem Thomæ.*

Audiendum sexto loco venit Joannes de Friburgo, quem etiam *Theonicum* nuncupatum legimus, & Joannem Leclerum. Ipsum commendat Leander Albertus, utpote *virum devotum, & litteraturæ præstantissimum*: ejusque refert obitum ad annum 1314. *secutum idus Martias.* Dotibus ornatus adest, quas Launojus exposcit omnes. Foetus ejusdem sunt *Questiones casuales*, sive de casibus. An opus typis aliquando prodierit, incomperit mihi. Lucem vidit atamen ejusdem operis Præfatio in alia ipsius Joannis elucubratione, quæ inscribitur, *Summa Confessorum.* Editione utor Parisina, expensis Joannis Petit denuo impressa anno millesimo CCCCC. XIX. idibus Januarii. Quæ sequuntur, accipe: *Prologus Fratris Joannis Lecleris in priorem libellum Questionum casualium. . . Sunt autem hæc collecta maxime de Libris horum Doctorum memorati Ordinis: videlicet Fratris Alberti quondam Ratisbonensis Episcopi, Fratris Thomæ de Aquino, & Fratris Petri de Tarantasia. Ex appellatione, Fratris Thomæ de Aquino; collige operis elucubrati tempus, ante illius apotheosim. Pergit ille: Sed hic considerandum est, quod cum Secunda Pars Secunda de Summa Fratris Thomæ prædicti, quasi pro majori parte sit moralis, & casualis, plurima de illa sumpta in hoc Opusculo posui: & ideo ubiqueque semel lum dicitur, *Resp. Secundum Thomam in Summa*, vel simile, nullo addito; semper intelligendum est de Secunda Secunda, nisi alia pars specialiter exprimat. Summam eo tempore, quo à Launojo definitum est, ejusque partes, vulgatas jam quisque videri, laudatasque à Scriptoribus.*

Sequitur in editione citata Prologus ejusdem Fratris Joannis Lecleris in *Summam Confessorum.* Hæc præfero verba: *Modum autem eundem tenui in hac compilatione, quem in priori libello. Videlicet, quod cum nominatur hic Summa Thomæ, semper intelligitur de Secunda parte Secunde, nisi alia pars specialiter exprimat. Constantissimo nempe Joannis de Friburgo testimonio evincitur, revideturque de præcipiti, & iniquo judicio Launojus.*

Verba sequuntur, quæ digna sunt animadversione: „ Similiter cum nominatur hic glossa, semper intelligendum est de glossa Vilelmi super Summam Raymundi, nisi alia glossa specificetur: ut glossa Innocentii, vel Hostiensis, aut Bernardi, vel glossa super aliquod decretum. “ Quod argumentum est clarissimum, (verbis utor Doctissimi Echardi,) *Glossas super Summam S. Raymundi* opus esse *F. Guilelmi Redonensis*: easque falso in editis, *F. Joanni Lectori*, seu *de Friburgo* adscribiti. Viri utriusque Elogia consule apud ipsum.

II. Dominicanos testes, qui vel eadem, qua superiores, floruerunt ætate, vel etiam sequiori tamen probatissimos, advocare, supercedo, Bernardum Guidonis, S. Antoninum, Pignonum, & Valloletanum. Fidem vero Joannis de Columna ne confidentius urgerem, ea me permovet ratio, quod opus de *Viris illustribus*, abs synchro quidem Scriptore confectum, interpolatricis tamen sequioris ævi manus passum est, ut argumentis luculentissimis in Dissertatione prima ostendimus. Verba solum, quæ eodem in Opere habentur, describere liceat, ut iis pro ea, qua pollent auctoritate, uti quisque valeat: *Scriptis... Summam Theologicam, quam divisit in quatuor Volumina.*

III. Exteros audire testes aliquos præstat conditionibus insignitos ab Launojo postulari, qui suffragium ferant. Galienus de Orto primus est. Virum fuisse votis religiosi adstrictum, notum est compertumque apud Jacobum Echardum ad annum 1288. inter Scriptores Ordinis Prædicatorum: ignotum vero cui nomen suum dederit Ordini. Codex Ms. membranaceus in Victoria Parisiensis Bibliotheca adferatur, cujus initium: *Incipit abbreviatio Fratris Galieni de Orto super Secundam Secundæ Fratris Thomæ de Aquino.* Notam accipe in calce Codicis appositam: *Explicit anno Domini M.CC. octuagesimo VIII. Mense Aprilis.* Jam ergo tot ante sacram apothéosim Thomæ annis, imo quartodecimo dumtaxat anno post ejus obitum, *Secunda Secundæ* sub nomine *Fratris Thomæ de Aquino* in compendium redacta fuerat: quod est argumento, ante illum annum vulgatissimum fuisse egregium *Summæ Theologicæ* opus, illudque Doctorum omnium manibus die noctuque tritum, versatumque.

Similem prætermittere nolim Dominicani licet Scriptoris lucubrationem, quam manu exaratam in Bibliotheca Colbertina vidit, lustravitque diligentissimus Echardus, longe diversa ab ea, quæ Galienum de Orto auctorem habet. Hæc affero verba, quæ idem Echardus descripsit in sua Sancti Thomæ Summa vindicata: „ *Explicit Summa utrumque abbreviata, & per quasdam decisiones dearticulata: excerpta de 2. 2. S. Thomæ de Aquino Ordinis Fratrum Prædicatorum, per Fratrem Joannem Dominicum ejusdem Ordinis, de expresso mandato Sanctissimi Patris, & Domini nostri D. Joannis divina providentia Sacro-Sanctæ Romanæ ac universalis Ecclesiæ Papæ XXII. Completa in Avenione anno Domini M.CCC. XXIII. Pontificatus sui anno. . . . Sabbato post Festum Venerabilis Doctoris S. Thomæ prædicti immediate subsequente.* “ Annum intellige stylo novo 1324. quo hanc Epitome complevit Joannes Dominicus: indeque certum argumentum prome de fufioris Theologicæ Thomæ Summæ extantia ante Canonizationem ejusdem. Quomodo enim de opere, quod nondum exstaret, ac post Sacram Apothéosim collectum fuerit, ut vana ac futillis Launoji conjectura ferebat, abbreviando, & in epitomem redigendo cogitari anno 1324. potuisset?

Notum nemini non est opus Guilelmi de la Mare, Angli natione, professione Ordinis Minorum, quod inscribitur: *Correktorium Fratris Thomæ de Aquino.* Florebat auctor anno 1290. teste Vvadingo; eodemque sæculo cadente decimo tertio *Correktorium*, quod vere *Corruptorium* dixere vindices Thomæ, prodiit. Latiore sermone de homine doctrinæ Divi Thomæ infenso agendum erit. Theses quamplures ex universis operibus ejus decerpit inimica manus, quas in invidiam traduceret, ac præsertim ex Theologica Summa; nempe *novem*, & *quadragesimæ* ex Prima parte, ex prima Secundæ *duodecim*, & ex Secunda Secundæ *sexdecim*. Quam luculentum ergo testimonium, quod primus ac vetustissimus hostis fert contra novis-

simum hostem Launojum, pro vindicando Aquinati Opere præstantissimo.

In calce *Sermonum de Sanctis* Divi Antonii Paduani, legitur in editione ab Antonio Pagio curata *Testamentum S. Ludovici Episcopi Tolosani*, qui anno 1297. ad cæles evolavit. In hoc monumento tam verus Theologicam D. Thomæ Summam laudari, ipse Pagius testatur. Verba ejus sunt ad annum 1190. num. XI. in Critica ad Annales Baronii: „ Hic obiter Lectorem monebo, me ex eo (Testamento) „ demonstrasse, *Summam Theologicam*, cujus in eo mentio, genuinum factum esse „ Doctoris Angelici. “

IV. Tam frequenti testium agmini, quo prælium cum Launojo commisimus, accedunt vetustissimi Codices, quibus eadem infertur pugna ad interneccionem, abs diligentissimo Echardo recensiti. Codices nempe sunt, fuissem aculis accuratissime lustrati in Parisiensibus Bibliothecis; Navaræ, Sorbonica, Victorina, Colbertina, aliisque: ipso tertiodécimo sæculo cadente, quo floruit, ejuis, scripsit, oblitque Thomas, manu exarati: Summam ipsam Theologicam, cœcitus singulas partes, sub ejusdem *Fratris Thomæ de Aquino* nomine præstantes. Plurimos ejus ætatis, similisque optimæ notæ, nullos dubito alios adferari Codices in Hispaniis, in Belgio, in Germania, in Italia: quos etiam in Indicibus librorum manuscriptorum preli beneficio in lucem editis memoratos legimus. His vero systema Launojanum quis non videat eversum plane, profligatumque.

CAPUT IV.

Petrus Rogerius, postea Clemens VI. quem Launojus imperite putavit, silentio præterisse Theologicam Summam, amplissimis eam memorat verbis in primo Sermone de laudibus Sancti Thomæ. Itemque in alio, quem eodem de argumento sermonem habuit.

QUID ergo adversus tot luculentissima antiquitatis, longe majoris quam Launojus expeteret, monumenta, valeat illud Petri Rogerii, postea Clementis VI. in sua *de laudibus Divi Thomæ* oratione silentium, quod unicum pro suo systemate laudatus urget Launojus? Verum, & hoc telum infensissimo Censori eripiendum. Rogerii verba sub oculis pono, quæ Censor desumpsit ex Codice Mss. Caroli Mauriti Tellerii Archiepiscopi Remensis, nunc Regio. Thema sermonis est: *Vir Dei es tu, &c.* in eoque hæc habentur, quod attinet ad libros ab Aquinate elucubratos: „ Scriptis enim tam *super Sententias*, quam „ *alias Questiones*, XVI. volumina. “ Quo loco diligentius animadvertet numerum *Voluminum* quæ *sexdecim*. numerantur: ac materiem expende, argumentumque eorum, res nempe Theologicas, ut statim infra. Numerata quippe univerfam volumina, sic recenset singula: „ Scilicet *quatuor scripta* super sententias: *quatuor libros* in Summa contra Gentiles: (ita nempe legebat in Codice Doctor Parisiensis Launojus:) *questiones de Veritate*: item *questiones de Potentia*: item *questiones de Anima*: item *questiones de Virtutibus*: item *questiones de Malo*: item *questiones de Spiritualibus creaturis*: item *undecim quodlibeta* disputata. “ Comentariorum addit, quos *super Bibliam* scripsit, eosque numerat: tum opera *super Philosophiam* memorat, quæ singula recenset: ac demum de Opusculis agit, *item sunt parva Opuscula*, iniquens, *civiter* XL.

Locum habet, ubi de *Summa* Divi Thomæ *Theologica*, auctore Launojo, mentio nulla, altumque silentium. Imo disertam Operis præstantissimi, expressamque mentionem nemo non videat, qui mente, & oculis captus non sit. Jam tene, quod animadvertendum proposuimus: *sexdecim* numerari *Volumina*, quæ de rebus Theologicis confecerit Aquinas. Atqui vero si lectioni adhæreas, quam exhibet Launojus: si *quatuor* nempe libros in *Sententias*, itemque *quatuor* in *Summa* contra Gentiles, ac *septem* quæ sequuntur volumina, in *summam* redigas, *quindécim* Volumina colligis, numquam *sexdecim*. Fac vero, post illa verba *Quatuor in Summa*, & ante illa,

illa, *Contra Gentiles*, punctum adesse: jam numerus prodit *sexdecim voluminum*; nempe super Sententias *quatuor*; in Summa *quatuor*, & contra Gentiles *unum*; quod opus, tamen quatuor in libros tributum sit, uno semper volumine comprehensum recensuerunt veteres. *Novum* jam adfuit volumina. Adde *septem*; quæ sequuntur: simulque collecta sunt *sexdecim*. Uti vero conjectamus, habere fe rem in Codicibus, Casimirus Oudinus testatur: „Ego, inquit, qui Codicem tenui, ac volvi: le-
 „ go illius meminisse legens cum puncto; (*typorum sphauma corrige, ac lege, me mi-*
 „ nime legisse cum puncto:) *quatuor libros in Summa. Contra Gentiles*; quomodo
 „ certe legendum; & punctuandum est. Itaque recte de Joanne Launojo dicere pos-
 „ sumus, quod de alio vulgus effatur: *solo pro puncto occidit Martinus a fello.*“

Diligentiore adhibita crisi, Echardus rem hanc pertractat. Codicem Tellarianum, modo Regium, quo Launojus usus est, vidit ipse, lustravitque accuratissimè: notatque laudatum Rogerii sermonem bis in eodem Codice reperiri. In utroque ea primum habentur verba: *Scriptis enim tam super Sententias, quam alias questiones, sexdecim Volumina*. Hic definitus voluminum numerus profacè habendus est, quæ verborum sequentium, si quid inest obscuritatis, explorari sensus tuti valeat. Priorè in Sermone verba sequuntur: *Quatuor Scripta super Sententias. Quatuor libros contra Gentiles*: sed in altero: *quatuor scripta super sententias. Quatuor in Summa. Contra Gentiles*; cum puncto, prima sine dubio manu apposito. Collige plura. 1. Memoria lapsu Oudinum testari, se legisse in Codice: *Quatuor libros in Summa. Contra Gentiles*. 2. Ex utraque Codicis utriusque lectione tertiam conlasse Launojum: scilicet, *Quatuor libros in Summa contra Gentiles*. 3. Primo in Sermone desiderari to, *In Summa*: in altero, ejusdem Sermonis exemplo Mss. fo Libros. 4. Facta porò utriusque Mss. exempli collactione, maximeque numero *sexdecim*; non librorum, sed *Voluminum* inspecto, ita vere scripsisse Rogerium, ut S. Thomas ediderit *quatuor Scripta* (seu Volumina) *super Sententias*: itemque *quatuor Scripta* (seu Volumina) *in Summa*: ac rursum Volumen unum *contra Gentiles*: quibus demum si addas *novem* alia questionum Theologicarum volumina, *sexdecim* illa volumina prodeunt, quæ ante omnia numeraverat Rogerius.

II. Nondum vero pro veritate satis, quam vindicamus. Bonis utriusque avibus, eodem in Codice Sermonem alium nactus est Echardus; ab ipso Rogerio habitum in Parisiensi Fratrum Prædicatorum Templo sub nuncupatione S. Jacobi, in primo Divi Thomæ post sacram apothéosim Feslo, anno 1323: stylo veteri, seu 1324. stylo novo, die 7. Martii, coram Doctorum Parisiensium cœtu, Thema est: *Eccè plusquam Salomon hic, &c.* Mirum est, Launoji, qui ipsissimum manu sua versavit Codicem, oculos fugisse alterum istum Sermonem: aut ab ipso insuper habitum, neglectumque. Texitur in eodem brevis operum S. Thomæ elenchus; his verbis: „In Theologia, quatuor Scripta *super sententias*: post, *tres Summas*; quarum *Scientiam* (lege, *Secundam*;) tractantem de Virtutibus, in duas divisit; seorsum re loquentes de omni materia subtilissime, composuit: postea, de *Veritate*, & *potentia Dei*: de *Malo*: *contra Gentiles*: quolibet etiam determinavit. Quo splendidissimo in loco animadvertit, Opus *contra Gentiles*, quod etiam *Summa* appellari solet, longe diversum representari ab illis tribus Theologiae *Summis*, quarum illa, quæ de *virtutibus* tractat nempe *Secunda*, dividitur in duas. Cæcus esto, qui non videat, & agnoscat disertissime recentitiam inter germana Thomæ opera *Summam* Theologicam, ac *tres* Operis præstantissimi partes, ac *secundam* partem demum in duas distributam. Hinc voces illas in ejusdem Sermonis textu, *quarum Scientiam*, librarii manu corruptas, emenda: ac lege: *Quarum Secundam* (*Summam*, seu partem *Summæ*) *tractantem de virtutibus, &c.* An ergo Petrus Rogerius, postea Clemens VI. elucubratam à Divo Thoma *Summam* Theologicam silentio præterierit? Imo amplissimis utroque in Sermone verbis memorat eam, ac partes distinguit itemque *secundam partem* in duas distributam notat. Qua de re si quis in posterum ambigat; ne se deridendum omissibus, & sibilandum dabit?

CAPUT V.

Tertia Summæ Theologica pars ad xc. usque questionem, veterum testimonio, & ipsius Thomæ fide, genuinus ostenditur ejusdem Aquinatis fetus. Petri de Alva, & Astorga dubia, & objecta depelluntur.

I. Gregium, quod hactenus adversus Launojum vindicavimus Opus Doctori Angelico, Petri de Alva & Astorga in *Tertia*, & postrema Parte effugere censuram non potuit. Hanc ille suppletam cum legeret, completamque post obitum Aquinatis, confidentius pronunciare ausus est: illi *Tertia Parti non debere absolutam fidem præstari: imo, cum ignoremus, (ut inquit,) ubi fuerit illud complementum, an in principio, sine, medio totam Tertiam partem suspectam esse*. Hæc ille, & similia in suo *Sole veritatis*, suoque in *Nodo, & Funiculis*, ac in *Libello, quem inscripsit, Centum quid certissima falsitatis*.

Quantum à vero deviaverit Alva, quam gravi mentis vertigine, se in hoc negotio verti & circummagi siverit, luce meridiana clarius patefaciunt synchroni probatissimi Scriptorum. Partem hanc *Summæ Theologie* tertiam à Sancto Thoma Aquinate elucubratam scribunt: tempus definiunt, quo eadem componendæ operam impendit: argumenta *Questionum*, quæ in eadem pertractantur, satis indicant: ipsamque demum *Questionem* memorant, quam postremam reliquit mortali fato sublata. Primus adest Ptolomæus Lucensis, cujus verba sunt *Libros XXIII. Histor. Eccl. capite xi. Hic Doctor tempore hujus Pontificis (Gregorii X.) scripsit ultimam partem Summæ, quæ Sacramentalis dicitur, quia de Sacramentis ibidem agitur, & de Incarnatione Verbi, in qua Articuli fidei continentur secundum ipsius humanitatem: sed non complevit morte preveniente. Tertiam, seu postremam partem discrete memoratam habes: imperfectam quidem, incompletamque morte preveniente relictam: sed quæ tamen *Questiones* completeretur *De Incarnatione Verbi, & de Sacramentis*: adeoque vulgo *Sacramentalem* appellatam: eandemque demum ab Aquinate confectam tempore Pontificis Gregorii X. quem, cum absens foret, electum anno 1271. die 1. Septembris, coronatumque anno insequente 1272. die 27. Martii, nescit nemo.*

Par est Nicolai Triveti, & Bernardi Guidonis testimonium. In Chronico apud Dacherium inquit ille: *Item Summam Theologia, quam in tres Partes divisit, & Secundam in duas Partes: morte autem preveniens, Tertiam toti us, & ultimam non complevit*. Apud Echardum, & Oudinum hæc habet alter: *Summam prædictam in tres partes distinguit: videlicet in Naturalem, Moralem, & Sacramentalem. . . Tertia autem pars Summæ est quartum Volumen ejusdem, quæ ideo Sacramentalis vocatur, quia in ea agitur de Sacramentis Christi & Ecclesiæ, & de toto Mysterio Incarnationis Filii Dei: & intitulatur ultima pars Summæ, quia finis est aliarum, & ultima facta fuit: in qua scribendi, & vite sue finem fecit, & morte preveniens incompletam reliquit. Mens fuerat Angelici Præceptoris Theologiae Summam elucubrare, in tres partes tributam: partemque secundam distinguit in duas. Tertiæ Parti conscribendæ applicuerit ne manum? Testes adfunt, qui perhibent, eam ab Aquinate confectam, incompletamque relictam: dubiumque nullum ut superfit, *Tertiam, & ultimam Summam partem* vocant ac insuper *quartum Volumen ejusdem*. Quænam vero ab ipso argumenta pertractata fuerint? Satis vero faciunt laudati testes, inquentes: in eadem Tertia parte agi de *toto Mysterio Incarnationis Filii Dei*, & agi de *Sacramentis Christi, & Ecclesiæ*. Manum ultimam operi suo non imposuit Thomas morte præventus: unde anno 1274. emortuali adhuc in eo elucubrando innotabat.*

Sed hanc denique Tertiam partem eo usque ab Angelico Doctore deductam fuisse, prout in Codicibus Mss. omnibus, omnibusque editis exemplis profert ipsa, luculentissimo docet testimonio *Magnificus, Dominus Bartholomæus de Capua, Logobeta, & Protomarius Regni Sicilia*, in Processu Canonizationis testis citatus, &

juratus, anno 1319. dieque 8. Augusti. Hæc ab ipso relata leguntur num. 79. apud Bollandi Continuatores ad diem VII. Martii: Item dixit idem Testis: quod cum dictus, Frater Thomas celebraret Missam in dicta Capella S. Nicolai Neapoli, fuit mira mutatione commotus: & post ipsam Missam non scripsit, neque distinxit, aliquid, imo suspendit organa scriptiois in Tertia Parte Summæ, in Tractatu de Penitentia. "An luculentiora optari possint? Non ambigat ergo nisi caput infirmum, elucubrari ceptam ab Aquinate Tertiam partem, perductum etiam opus ad Tractatum de Penitentia, ipsumque incompletum ab eodem relictum præveato morte. Incipit in editis, & Mss. exemplis prædictus Tractatus de Penitentia à quæstione 84. ac desinit in quæstione 90. minime absolutus, completusque.

Fidem Logothetæ hæc referentis fides auget Joannis de Judice, & Reginaldi Privernatis, fidiissimi Sancti Thomæ Socii. Ex loco namque citato in Processu Canonizationis constat: Logothetam rem hanc accepisse à F. Joanne de Judice Anagnina, paulo antequam Dominus Papa Bonifacius (VIII.) caperetur intempesta nocte diei Sabbati ante VIII. idus Septembris anno 1303. Fratremque Joannem rem eandem didicisse à Fratre Reynaldo Privernate, dum extremo circa annum 1300. morbo laboraret: coram demum palamque id à Logotheta vulgatum Fratri Guillelmo de Tocco, & pluribus aliis Predicatoribus, & postea sel. rec. Domino Benedicto Pape in Urbe moranti, qui Bonifacio VIII. successit anno 1303. die 22. Octobris. Neque firmitus adduci, neque optari testimonium potest, quod motum à Petro de Alva dubium dirimat, ac dissipet.

Quantum demum, & ipse Thomas postremæ sui Operis parti testimonium perhibet, tamquam genuino fœtui, quem mente concepit, propria manu conscripsit. Frequentius enim in hac Tertia parte ad Nonagesimam usque Quæstionem occurrunt indices, quibus ad ea se remittit, quæ Prima parte, & Prima Secundæ, & Secunda Secundæ pertractaverat, his verbis ac similibus, ut in prima parte, vel in secunda parte habitum est, dictum est, &c. Adde. Commentarios in quatuor Sententiarum libros neminem hæcenus in dubium vocasse, num germani sint Aquinatis fœtus: eosdemque in hac Tertia Summæ parte ita allegari, ut unus idemque utriusque Operis appareat Auctor, ipse nempe Thomas. Hæc verba legimus 3. par. Quæst. 9. Art. 4. Et ideo quavis aliter alibi scripserim, dicendum est in Christo fuisse scientiam acquisitam, &c. quibus sententiam revocat, quam in 3. Dist. 14. Quæst. 1. Art. 3. Qu. 5. art. 3. tradiderat: Per lumen intellectus agentis, inquisitens, in Christo non fuit aliqua species, de novo recepta in intellectu possibili ejus: quo posito inferebat; scientiam acquisitam locum in Christo non habere. Similis revocatio sententiæ prostat in ejusdem Tertiæ partis Quæstione 70. & Articulo 4. ubi sic ait: Alii dixerunt, quod in Circumcisione conferebatur gratia: sed quæ non sufficiebat, reprimere concupiscentiam fomitis, nec ad implendum mandata legis: quod etiam aliquando mihi visum est. Sed diligenter consideranti apparuit, hoc non esse, verum, quia minima gratia potest resistere cuilibet concupiscentiæ. Se nempe ad eam opinionem refert, quam in 4. Dist. 1. Quæst. 2. Art. 4. Q. 3. amplexus fuerat, docueratque his verbis: Ad quod, totaliter concupiscentiam reprimendam, & meritorie agendum, gratia in Circumcisione data sufficere non valebat.

II. Hæc ignorasse omnia Petrum de Alva oportet, cum Tertiam Summæ Theologicæ Partem in suspicionem vocare ausus est. Quis enim sanæ mentis fuerit, qui testimonia tam luculenta, & argumenta tam solida noverit; simulque dubitationem moveat, num eadem Tertia pars ab Aquinate prodierit auctore? An graves aliæ præsto illi fuerint hæsitandi rationes? Suppletam, inquit, completamque Partem illam fuisse post obitum Thomæ, inficiatur nemo: cum vero ignoremus, ubi fuerit illud complementum, an in principio, sine, aut medio, totam Tertiam partem suspectam esse. Accedit, (pergit ille opposita proferre argumenta,) Partem eandem laudari nusquam ab Alberto de Brixia, à Nicolao Eymerico, à Girando Renerio, ab Ægidio Romano in Correctorium Corruptorii. En machinæ omnes à Petro de Alva adhibitas. Quænam illis vires insint, experiamur.

Sup-

Suppletam, inquit, completamque fuit Tertia Summæ pars post obitum Thomæ. Ira est. Prostat vero; quod alii confecerunt, Supplementum in Codicibus Mss. ac editis exemplis. Prima, quæ dicitur quæstio, agit de partibus penitentia in specialibus, & primo de contritione, in tres Articulos divisa. Locum scilicet sibi vindicat post Quæstionem 90. ad quam usque calamus Thomæ pervenit; quæ de partibus penitentia in generali pertractat, in quatuor Articulos divisa. Integrum vero hoc Supplementum ex Quarto S. Doctoris in Sententiis Commentario decerpit. Hinc palam fit, ex eodem Supplemento ingeri nullam suspicionem posse contra Tertiam Aquinatis partem; imo solidissimum argumentum promi, quo Nonaginta priores Quæstiones ab ipso Aquinate scriptas, confectam fuisse mirifice confirmatur.

Mirum est, silentium opponi Alberti de Brixia, Nicolai Eymerici, Girandi Renerii, Ægidii Romani. Vita migravit Albertus anno 1314. Ad annum usque 1399. pervenit Eymericus. Ante annum 1390. florebat Renerius. Hanc Illustrat Echardus Chronographiam, quam Petrus de Alva turbaverat: ac plura castigat, & corrigi alia, quæ minus perire dixerat ille. Sileant vero laudati Scriptores. Quid inde? Disertissime namque eloquuntur Synchroni, & suppare testes, Ptolomæus Lucensis, Nicolaus Trivetus, Bernardus Guidonis, Bartholomæus Logotheta, & his omnibus antiquior Reginaldus de Priverno, fidiissimus ac individuis Thomæ Aquinatis socius. Quid ipsi vero testentur, jam recensuimus: confectam à Thoma Tertiam partem: Quæstiones in ea pertractari de toto Mystério Incarnationis Filii Dei, & de Sacramentis Christi, & Ecclesiæ: ipsumque Thoma, dum Tractatum de Penitentia scriberet, vita mortali migrasse inter Cælestes collocatum. Pudeat Alvam, levisimum Scriptorurum, quos laudat, opposuisse silentium.

At minime silet Albertus de Brixia. Is vel Parisiis, vel in Italia auditor fuit S. Thomæ. Opus elucubravit, cui titulus: De Officio Sacerdotis, sive Summa Casuum conscientia. Manuscriptum servant Bibliotheca. Prologum in Auctoris Elogio præferit Echardus, ipsumque ante vulgaverat Alva in Solè Veritatis. Ea sunt inter alia animadversione dignissima verba: Ideo ego Frater Albertus de Brixia de Ordine Fratrum Predicatorum, hunc librum compilavi ex verbis, & Quæstionibus, & Tractatibus Fratris Thomæ de Aquino de Ordine prædicto Fratrum Predicatorum, rum. Codicem diligentius expendit Echardus: testaturque in Recensione Supplementi ad 3. partem, compendio breviori collecta ab Alberto Brixiano fuisse, quæ omnia lato calamo disserit in Tertia parte Thomæ de Incarnatione Verbi, deque Sacramentis Ecclesiæ. Si verbis ergo Tertiam partem non laudavit Albertus Brixianus, facta certe, quod omnia verba superat, de eadem Tertia parte genuino Thomæ fœtu testimonium perhibet.

Abjudicandum ab Ægidio de Columna opus, quod Venetiis anno 1516. typis Octaviani Scoti prodit sub titulo Correctorii Corruptorii Fratris Thomæ, censent Viri peritissimi: quæ de re in alia Dissertatione. Quid interest vero, sive Ægidium, sive alium Operis illius Auctorem Tertiam Summæ Theologicæ partem non laudasse? Guillelmum de la Mare insequitur Auctor, qui Thomæ theses nonnullas, veluti damnatas traducebat, scilicet novem, & quadraginta ex Prima parte delumptras, duodecim ex Prima Secundæ, & ex Secunda Secundæ sexdecim. Cur ergo aut Tertiam partem laudasset, aut tradita Theologica dogmata vindicasset, quæ intacta reliquit imprudens Lammaraei censura?

Silentium denique Girandi Renerii, qui ante annum 1390. florebat, & Nicolai Eymerici, qui ad annum 1399. vitam protraxit, quis non videat frustra ac irritò conatu opponi? Diligentius eorum lustrare opera non vacat, ut certos reddamus, num Tertiam aliquando partem laudaverint, an eam præterierint? Nonne satis fuerint anterioris ævi testes luculentissimi, quos allegavimus? Sed accipe sequioris ætatis testimonia, quæ postulas. Joannem Broimardum profero, qui anno 1390. florébat. In sua Predicantium Summa non pauca is decerpit ex Tertia S. Thomæ Parte.

S. Thom. Oper. Tom. I.

c

ci-

ciatque Quæstionem 27. quam ab eodem Aquinate scriptam, superis tamen invitis, dubitat Petrus de Alva. Acta etiam profero, quæ anno 1387. & in sequentibus habita fuerunt Parisiis contra Joannem de Montefono. Prostant ea Tomo 1. *Judiciorum de novis erroribus*, quæ collegit Carolus Duplessis d' Argentré: in quibus frequens *Tertia Summa Partis*, & Quæstionis 27. mentio. Vercor, ne si plura addiderim, & lectorum patientia abutar, & tempore.

CAPUT VI.

Supplementi ad Tertiam Partem auctor non videtur esse Albertus de Brixia: neque Petrus de Arvernia. Henrico de Gorcomio probabilis adjudicatur opus, ex Commentario in quartum Sententiarum librum confectum.

I. Satius erit ultra procedere, ac investigare, quisnam ille fuerit, qui memorarum *Supplementum Tertie Partis* compilaverit, totum ac integrum ex *Commentario in librum quartum Sententiarum* decerptum? Laudato Alberto de Brixia opus istud à Vincentio Bandello tribui, refert Petrus de Alva in Sole veritatis. Tractatum Bandelli, quem citat, de *Veritate Conceptionis gloriosæ Virginis Mariæ*, præ manibus non habeo, ut ipsum diligentius expendam, deque mente Auctoris certiora documenta teneam. Equivocatione fortasse vel Bandellus, vel Alva laborat. Quod enim opus de *Sacerdotis officio* elucubravit Albertus, *compilatum* fatetur ipse in *Prologo ex verbis*, & *Tractatibus Fratris Thomæ de Aquino*. Compendio scilicet collecta eo in *Opere* prostant, quæ de *Incarnatione Verbi*, deque *Sacramentis Ecclesiasticis* fuscè pertractantur in *Tertia parte*: quæ cætera desiderantur, ex *quarto in Sententiarum libros Commentario*, pluribus quidem refecatis, totidem tamen omnia verbis, decerpta sunt. Hinc ansa data, ut Alberto quoddam attribueretur *Supplementum Tertie Partis*: quod aliud ab illo est, de quo agimus.

II. Hunc laborem adscribi Petro de Arvernia in quodam M. codice Lovanienfis S. Martini Monasterii, prodit laudatus Alva. Codicis inscriptio est, „ Incipit complementum, quod Petrus de Arvernia, Doctoris Sancti sequens vestigia, ex Quarto scripto ejusdem super sententias consummavit. “ Et in calce hæc habentur: „ Explicit *Tertia Pars Summæ S. Thomæ de Aquino*, quam ipse morte præventus incompletam reliquit, Deo aliqua melius de eo disponente: quam *Petrus de Arvernia*, Doctoris Sancti sequens vestigia, ex *Quarto Scripto ejusdem super Sententias* consummavit.

Vitum eximium Ordini Prædicatorum frequentius accensent Nostrates, ac etiam Casimirus Oudinus ad annum 1280. & Dionysius Sammarthanus Tomo II. Gallie Christianæ in Episcopis Claromontensibus num. 69. Addunt postremo duo laudati Scriptores, ejusdem Ecclesiæ Claromontensis cathedram ipsum tenuisse: quod ante traditum legitimus à Ptolomeo Lucensi in Hist. Eccl. Lib. XXIII. capite XI. Hanc ejus dignitatem pro dubia Echardus habet: Dominicanam vero professionem nihil hæsitans pernegat: ipsumque Collegio Canonicorum Ecclesiæ Parisiensis, ac Sociis Domus Sorbonicæ restituit. Thomæ Aquinati, ejusque doctrinæ addictissimus fuit: ejusdemque *Commentarios Politicorum: de Cælo & Mundo, deque Generatione*, imperfectos relictos, proprio Marte supplevit, ac complevitque. Hac fortasse ratione ductus Notarius quispiam Petro de Arvernia adscripserit *Supplementum Tertie partis*, minime proprio alicujus Marte confectum, sed ex *Quarto Scripto Aquinatis super Sententias*, totidem Quæstionibus, & Articulis, & verbis compilatum.

III. Tertius adest Henricus de Gorichen, seu de Gorcomio à loco natali in Batavia nuncupatus. Codices duo Petrus de Alva à se visos testatur Colonie apud Regulares Cruciferos, quorum primus hunc præferbat titulum: *Sequuntur Quæstiones ex Quarto Scripto S. Thomæ de Aquino Ord. Præd. S. T. D. eximii per Ven. Mag.*

Hen-

Henricum de Gorrichen Doctorem Theologum, pro completionem materie in Tertia parte supradicti S. Doctoris declarande: ut in principio patuit, compilata. In altero Codice ad calcem sic idem Alva legebat: Explicit 111. pars Summæ S. Thomæ de Aquino Ord. Præd. quam ut intendebat, non complevit morte præventus: ejus supplementationem ex Scripto ejusdem Doctoris Magister Henricus de Gorrichen bona memoria compilavit. Mirum est, hæc Alvam in Codicibus MSS. legisse; proprio rursus addicere potuisse experimento in prima Supplementi quæstione de partibus penitentis in specialibus, & primo de contritione agi: ac nihilominus veluti se ignarum prodere, ubi fuerit illud complementum Tertie partis, an in principio, sine, medio; ipsamque totam Tertiam partem in suspensionem vocasse! Doctorem Theologum Coloniensem anno 1420. renunciaturum ejusdemque Universitatis Vicecancellarium fuisse Gorcomium, & Gymnasi Bursæ montis collegam, inquit Alva, annuit Echardus.

Num ergo ipse revera fuerit *Supplementi* compilator? Id jam dixerat ante Alvam in sua Bibliotheca Belgica anno 1643. typis edita Valerius Andreas. Id ab ipso exceptum verisimile est ex *Indice Codicum MSS. in Bibliothecis Belgii, vicinarumque Provinciarum* anno 1500. adhuc extantium, quem Joannes Bunderius Ordinis Prædicatorum concinnavit. Id antea fortasse trididerat Guillelmus Cornificus ejusdem Ordinis Prædicatorum anno 1525. denatus, qui prædicatorum Codicum titulos collegit, à Bunderio postea in ordinem redactos. Adde, Manuscriptos Codices nullos, teste Echardo, indicari posse, laudatum *Supplementum* præstantes, qui Sæculo XIII. & XIV. exarati fuerint: unde neque Alberto Brixienti, neque Petro de Arvernia collectio illa adjudicari posse videtur. Atqui superiores duo Codices, ac tertius in Parisiensi Navarea Bibliotheca servatus, ad insequentem Sæculum quindumdecimum spectant, quo etiam florebat Henricus de Gorrichen. Hujus ergo Auctoris fuerit opus. Quod cum nihil aliud esse constet, quam *Commentarii in quartum Sententiarum librum* partem, totidem transcriptam verbis; ulla certe ratio non erat, ob quam Nostrates, veluti Gorcommii gloriæ invidentes, Opus istud sibi vendicarent. Ita nihilominus, (an serio, an joco,) suspicabatur Petrus de Alva.

CAPUT VII.

Scriptores nonnulli referuntur, qui Summam Theologiæ à Thoma Juniore, & Commentarios in Sententias ab eodem Seniore confectos, arbitrari sunt. Opposita chronographia vindicatur.

I. Tempus jam innotescit, quo præstantissimum Opus elucubravit verus Auctor S. Thomas, extremis videlicet vitæ ejus annis. Certam chronographiam: inepto consilio ducti, nonnulli vexare ausi sunt. Refert eos Auctor Elucidarii Desparæ in Defensione Cantabrica, qui laudatam *Theologiæ Summam* opinati sunt à juniore Thoma confectam: ab eodemque jam ætate profecto *Commentarios* in quatuor *Sententiarum* libros elucubratos. Tam absone adhæsit etiam opinati Paulus Sherlogus in Antiloquio XI. in Canticum Canticorum. Sic ait Sect. II. num. 14. „ In nupera editione Operum Bellovacensis, quæ studio Theologorum Vedastini Collegii Duacensis S. Benedicti prodit, inum est in examine Elogii Belarmini in eam sententiam, quæ à *juvene* Beato Aquinate compositam esse *Summam* autumat. Cujus opinionationis aliquod esse valeat fulcimentum: quod Beatus Doctor, quam in 3. p. Quæst. 27. Art. 2. sustinuit cogitationem de *læsa* Dei Genitricis à peccato originali, maturioris judicio *senior* retraxavit in 1. Sent. Dist. 44. Qu. 1. Art. 3. ad 3. *Et talis*: inquit, *fuit puritas Beate Virginis, quæ peccato originali, & actuali immunis fuit.* “ Hinc num. 15. demum: *certius esse, Vindicentium à B. Thoma mutuatum esse, quando in Studiorum exordio Summam confecerit.* Vedastini illi Mochi in Prologo, quem Duacensæ Speculi Vincentiani editioni anno 1624. accurate præfixerunt, Vincentium Bellovacensem ad annum 1274. S. Thom. Op. Oper. Tom. I.